

โครงการเชิดชูผู้ทำงานศิลปหัตถกรรม
สถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทย (องค์การมหาชน) ประจำปี 2565

**The Glories
of Thai
Crafts**

Past . Present . Future

ความเรียงรื่องงานหัตถศิลป์ไทย
อดีต ปัจจุบัน และอนาคต

The Glories of Thai Crafts

Past . Present . Future

ครูศิลป์ของแผ่นดิน ปี 2565 ประเภทเครื่องดิน (เครื่องสังคโลก)

สุเทพ พรหมเพชร

นายสุเทพ พรหมเพ็ชร ครูศิลป์ของแผ่นดิน ปี 2565

ประเภทงาน : เครื่องดิน (เครื่องสังคโลก)

นายสุเทพ พรหมเพ็ชร (73 ปี)

เครื่องสังคโลกสุโขทัยเป็นงานหัตถกรรมที่คิดพัฒนาสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่โดยใช้พื้นฐานภูมิปัญญาดั้งเดิมจากเครื่องสังคโลกสมัยสุโขทัย โดยการผลิตจะยังคงเอกลักษณ์ความเป็นสมัยนั้นไว้อยู่

ลายปลาสุโขทัย เป็นเอกลักษณ์ของเครื่องสังคโลกมาแต่โบราณ แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของสมัยนั้นหรือในน้ำมีปลาในนามีข้าวนั่นเอง

การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา

ด้วยความสนใจในงานศิลปหัตถกรรมเครื่องสังคโลกของสุโขทัย สมัยโบราณและอยากจะอนุรักษ์งานประเภทนี้ไว้ นายสุเทพ พรหมเพชร จึงได้ศึกษาการทำเครื่องสังคโลกด้วยตนเองจากการนำเศษชิ้นงาน เครื่องสังคโลกของเก่าแบบโบราณที่ขุดพบมาเป็นต้นแบบเริ่มจากการซ่อมของที่แตกบิ่น นำมาศึกษา ค้นคว้า ทดลองทำด้วยตนเอง เรื่อยมา ตั้งแต่การศึกษาส่วนประกอบ ดิน น้ำ เกลือบ ใช้ความพยายาม ทดลองจนได้สัดส่วนที่เหมาะสมที่ผลิตออกมาเป็นชิ้นงานที่มีความ คล้ายคลึงแบบโบราณ ใช้ระยะเวลาปีกว่าๆ จึงได้พัฒนาจนสมบูรณ์

ในปี พ.ศ. 2532 ได้ตั้งโรงงานสุเทพสังคโลกขึ้น เพื่อเป็นแหล่ง ประกอบอาชีพ สร้างรายได้ให้ตนเองและครอบครัว รวมถึงเป็น สถานที่ถ่ายทอดความรู้ในการทำเครื่องสังคโลกให้กับญาติพี่น้อง และบุคคลที่สนใจ

ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะเชิงช่าง

วิธีการทำเครื่องสังคโลกนั้นเริ่มจากขั้นตอนการเตรียมดิน คือ นำมาหมักให้เหลวจนดินมีลักษณะเป็นโคลนหรือเลน ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 3-4 วัน จากนั้นนำไปกรองด้วยผ้าขาวบางเพื่อแยกสิ่งเจือปนออกนำไปปั้นเป็นก้อนแล้วนำไปผึ่งลมให้ดินหมาดๆ นำมาตำให้ละเอียด ผสมน้ำแล้วนวดจนเหนียว ไม่แข็งหรือไม่เหลวจนเกินไปแล้วนำมาปั้นเป็นก้อนสี่เหลี่ยมใส่ถุงเก็บไว้

ขั้นตอนต่อไป คือ การผลิตชิ้นงาน โดยการนำเอาดินที่เตรียมไว้มาปั้นขึ้นรูปตามแบบที่ต้องการ ซึ่งใช้เวลา 7-30 วันแล้วแต่รูปทรง เมื่อปั้นเสร็จจะนำมาขัดผิวให้เรียบ

ขั้นตอนสุดท้ายจะเป็นขั้นตอนการตกแต่งเคลือบและการเผา คือ การนำชิ้นงานที่ปั้นเรียบร้อยแล้วเข้าเตาเผาที่อุณหภูมิ 800 องศาเซลเซียส ใช้เวลา 14-16 ชั่วโมง เรียกว่า การเผาดิบ (การเผา Biscuit) หลังจากเผาเสร็จจะต้องทิ้งให้เตาเย็นประมาณครึ่งวัน จึงจะเปิดเตาเผาเพื่อนำชิ้นงานออกมา นำไปขัดด้วยกระดาษทรายแล้วตกแต่งลาย แล้วนำไปชุบน้ำเคลือบและเซ็ดให้สะอาด จึงนำไปเผาอีกครั้งในเตาเผาอุณหภูมิ 1,250 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 12-14 ชั่วโมง แล้วจึงนำออกจากเตาเพื่อมาขัดด้วยกระดาษทรายอีกครั้ง

ในการทำเครื่องสังคโลกนั้นทุกขั้นตอนจะเป็นงานฝีมือที่ต้องอาศัยความชำนาญและประสบการณ์ ตั้งแต่กระบวนการปั้น การวาดลาย การลงสี จนกระทั่งการเคลือบ ไม่มีการใช้แบบพิมพ์ จึงแสดงให้เห็นถึงฝีมือของช่างที่มีความประณีตและมีใจที่รักในการทำเครื่องสังคโลกอย่างแท้จริง

การทำเครื่องสังคโลกมีปัจจัยที่มีผลต่อความสวยงาม และคุณภาพของชิ้นงานหลายอย่างเช่น ชนิดและคุณสมบัติ ของดิน เช่น ดินดำ ดินขาว ต้องใช้สัดส่วนที่เหมาะสม เพื่อให้ ได้สีและความคงทนต่ออุณหภูมิ หากต้องการชิ้นงานที่มีสี ที่คล้ายคลึงกับแบบโบราณจำเป็นต้องใช้ดินดำมากกว่า ดินขาว หากต้องการสีที่สว่างภายหลังการเผา จะต้องใช้ สัดส่วนของดินขาวเพิ่มขึ้น

ส่วนแหล่งดินนั้น พบว่าดินหลุมปลาไหลเป็นดินที่ดี ที่สุดในการทำเครื่องสังคโลก เนื่องจากจะมีความคงตัวดี ภายหลังการเผา

นอกจากนี้สูตรน้ำเคลือบก็มีความสำคัญ ซึ่งตามแบบ โบราณน้ำเคลือบจะใช้เพียงขี้เถ้าและน้ำดิน แต่สูตรของ นายสุเทพพรหมเพชรที่พัฒนามานั้นจะส่วนผสมของขี้เถ้าไม้ น้ำดิน และหินฟันม้า ซึ่งพัฒนาด้วยตนเองจนได้สูตรที่ เหมาะสม ส่วนใหญ่จะเป็นโทนสีเขียว สีฟ้า และสีน้ำตาล ส่วนการใช้หินก็เพื่อให้สีไม่ไหล และมีความมันเงาหลัง การเผา

เอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่น

เอกลักษณ์ของงานเครื่องสังคโลกของนายสุเทพ พรหมเพชร คือ สีของเครื่องสังคโลก และน้ำเคลือบที่เป็นสูตรที่พัฒนาขึ้นเอง จากขี้เถ้า ดิน และหิน

ในส่วนของลวดลายนั้นก็จะเน้นลวดลายเลียนแบบของเก่าโบราณ เช่น ลายปลาสุโขทัย อันเป็นเอกลักษณ์ของเครื่องสังคโลก มาแต่โบราณ แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของสมัยนั้น หรือในน้ำมีปลาในนามีข้าวนั่นเอง

งานลายปลาสุโขทัยและลายดอกโบตั๋น ซึ่งปลา สื่อถึง ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ส่วนดอกโบตั๋น สื่อถึง ความมั่งคั่ง

การพัฒนาสร้างสรรค์ประยุกต์ หรือต่อยอดผลงาน

มีการปรับประยุกต์เครื่องสังคโลกจากรูปแบบเดิมๆ ที่เป็นเครื่องใช้ในบ้าน เช่น จาน ชาม โอ่ง แก้วน้ำ มาเป็นของประดับตกแต่ง งานประติมากรรมในรูปแบบอื่นๆ ตามความต้องการของลูกค้า เช่น โคมไฟ เซิงเทียน แจกัน รวมถึงรูปปั้นสำหรับเคารพบูชาเช่นพระพุทธรูปพระพิฆเนศ พระพรหม พระนารายณ์ พระศิวะ เจ้าแม่กวนอิม ฯลฯ หรือรูปปั้นยักษ์และสิงห์ เป็นต้น รวมถึงของที่ระลึก ของสะสมแบบอื่นๆนอกจากนี้ยังได้มีการออกแบบวาดลวดลายใหม่ๆที่หลากหลายขึ้นโดยมีพื้นฐานจากลวดลายบนเครื่องสังคโลกในสมัยโบราณ

ตัวอย่างผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้น เช่น การออกแบบลวดลายบนเครื่องสังคโลกหรือการออกแบบชิ้นงานสังคโลกในรูปแบบอื่นๆ เช่น โคมไฟ เป็นต้น

จานลายทองดอกโบตั๋น

โคมไฟช้างเจ็ดเศียร ผลงานชิ้นแรกที่ออกแบบเอง
อ้างอิงการออกแบบมาจากวัดช้างล้อมผสมผสานกับ
ลายสังคโลกตามแบบโบราณ

ตัวอย่างผลงานอื่นๆ

ความมุ่งมั่นตั้งใจในการอนุรักษ์ สืบทอดในงานศิลปหัตถกรรม

นายสุเทพ พรหมเพชร ได้เรียนรู้ ฝึกฝน สั่งสมประสบการณ์ในการทำเครื่องสังคโลกมายาวนานกว่า 40 ปี ด้วยความคิดที่อยากจะพัฒนางานให้ดียิ่งๆ ขึ้น ภายในร้านสุเทพสังคโลกได้เปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้สำหรับผู้สนใจเข้ามาศึกษาทดลองฝึกทำโดยคุณสุเทพเองมีความยินดีที่จะถ่ายทอดความรู้ โดยไม่ปิดบัง ด้วยความตั้งใจที่จะส่งต่อภูมิปัญญาที่ตนเองสั่งสมมาเพื่อให้งานสังคโลกมีผู้มาสืบสานต่อไปเรื่อยๆ ไม่สูญหายไปชั่วลูกชั่วหลาน

นอกจากนี้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเก็บสะสมเครื่องสังคโลกตั้งแต่ในสมัยโบราณที่ขุดพบ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาประวัติศาสตร์ของงานด้านนี้ ซึ่งเปิดให้ผู้สนใจเข้าชมโดยไม่มีค่าใช้จ่าย

เกียรติบัตรหรือรางวัลที่เคยได้รับ (บางส่วน)

- ผลิตภัณฑ์งานลายปลาสังคโลก รางวัลชนะเลิศอันดับ 1 ระดับภูมิภาค STI thailand award
- รางวัลแทนคุณแผ่นดิน ปี 2557
- รางวัลประกาศเกียรติคุณมูลนิธิหม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร
- โล่ประกาศเกียรติคุณจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท.

“

อยากให้เครื่องปั้นดินเผาอันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด
สุโขทัยมาแต่โบราณคงอยู่สืบไป เพื่อให้เด็กรุ่นใหม่
รวมไปถึงชาวต่างชาติได้ชื่นชมและรับรู้ถึงคุณค่าของ
สิ่งเหล่านี้

”

The Glories of Thai Crafts

Past . Present . Future

